

maakt ruimte voor onderwijs

MODULEHANDLEIDING

LEESTEKENS 8

Inleiding	2
Doelgroep	2
Rubriekenoverzicht	3
De rubrieken toegelicht	4
Rubriek A: Zinnen afbakenen	4
Rubriek B: Afsluitetekens	4
Rubriek C: Komma bij opsomming	5
Rubriek D: Directe en indirecte rede	5
Rubriek E: Dubbele punt bij uitleg of conclusie	5
Rubriek F: Dubbele punt bij opsomming	5
Rubriek G: Komma tussen persoonsvormen	5
Rubriek H: Ronde haakjes	6
Rubriek I: Puntkomma	6
Achtergrondinformatie	7

Inleiding

Numo is een online leermiddel waarmee leerlingen de basisvaardigheden van Nederlands, rekenen/wiskunde, Engels en Duits adaptief kunnen oefenen tot ze het beoogde niveau hebben bereikt.

Adaptief betekent dat het programma zich automatisch aanpast aan het oefengedrag van leerlingen. Is een leerling goed in een vaardigheid, dan gaat hij er met sprongen doorheen. Bij onderdelen waarmee hij moeite heeft, staat het programma langer stil. De leerling krijgt dan extra oefeningen en meer feedback.

Numo kan terugrijpen op oefenstof van groep 6 van de basisschool. Een leerling die uitblinkt in een vaardigheid, kan doorgaan met oefenen tot 3F- of zelfs 4F-niveau. Dat is de grote kracht van adaptieve software!

Doordat leerlingen met Numo de basisvaardigheden eigen maken, heb jij als docent meer tijd voor andere, leuke dingen, zoals individuele begeleiding, thema-opdrachten, interactieve werkvormen, oefenen met schrijfvaardigheid, projecten rondom rekenen, debatteren en literatuur.

Doelgroep

Leestekens 8 is bedoeld voor groep 8 van het basisonderwijs. Het programma kan – wanneer er sprake is van achterstand - vanzelfsprekend ook gebruikt worden voor leerlingen in het voortgezet (speciale) onderwijs. Het programma is geschikt voor groepen waarin niveaoverschillen bestaan. Het kan zowel gebruikt worden door leerlingen die nog veel fouten maken in het toepassen van leestekens als door leerlingen die op dit gebied al gevorderd zijn. De hoeveelheid oefenstof die op basis van de diagnostische toets geselecteerd wordt is voor deze groepen verschillend in omvang. De doelgroep is dus breed. Het programma is bovendien geschikt voor zowel allochtone als niet-allochtone leerlingen. Voor leerlingen die nog moeite hebben met lezen zijn de uitlegschermen ingesproken door een natuurlijke stem.

In veel oefeningen van Leestekens 8 wordt – als een leerling een fout maakt – specifieke feedback gegeven, vaak voorzien van een hint, waarna hij nog een of meer keer mag proberen het te verbeteren. De leerling kan ook altijd tussendoor een tip opvragen of uitlegschermen en spiekschermen raadplegen.

Rubriekenoverzicht

(*) betekent: geluid onmisbaar.

Rubriek	Oefening	Omschrijving van de activiteit
Sprongtoets	1 Rubriek A t/m D (*) 2 Rubriek E t/m H (*) 3 Rubriek A t/m H (*)	Lees elke vraag aandachtig en kies het juiste antwoord. Lees elke vraag aandachtig en kies het juiste antwoord. Lees elke vraag aandachtig en kies het juiste antwoord.
A Zinnen afbakenen	1 Hoofdletters bij namen 2 Zinnen afbakenen 3 Tien complete zinnen 4 Zinnen beoordelen 5 Tips tegen wespen 6 Hoofdletters, punten en spaties	Waar past dit woord? Klik in de goede rij. Verdeel de tekstjes in twee zinnen. Je ziet twintig woorden. Wijs tien complete zinnen aan. Kies de zin waar GEEN fout in staat. Plaats punten en hoofdletters. Lees de vraag en kies het juiste antwoord.
B Afsluittekens	1 Vraagzin of niet 2 Wat was de vraag? 3 Leestekens in teksten 4 Tien uitroepzinnen 5 Zinnen afsluiten 6 Kind van het jaar 7 Vraagtekens en uitroeptekens	Is dit een vraagzin of niet? Klik in de goede rij. Typ de vraag die bij dit antwoord past. Lees de tekst en beantwoord de vragen. Wijs tien zinnen aan waar een uitroepteken achter moet. Typ een punt, een vraagteken of uitroepteken. Plaats hoofdletters en afsluittekens. Lees de vraag en kies het juiste antwoord.
C Komma bij opsomming	1 Komma bij uitroep of aanspreking 2 Komma plaatsen 3 Zinnen verbeteren 4 Moppen tappen 5 Vragen over komma's	Waar past deze zin? Klik in de goede rij. Sleep de komma naar de juiste plaats in de zin. Neem de zinnen over en plaats hoofdletters en leestekens. Plaats komma's en afsluittekens. Lees de vraag en kies het juiste antwoord.
D Directe en indirecte rede	1 Citaat of geen citaat 2 Citaat weghalen 3 Hoofdletter bij citaat 4 Dubbele punt bij citaat 5 Hoppa! 6 Citaten maken 7 De kleur van sneeuw 8 Leestekens bij citaten	Lees de vraag en kies het juiste antwoord. Typ de vraag die bij dit antwoord past. Welk onderstreept woord moet met een hoofdletter? Welke zin is helemaal goed en achter welk woord moet een dubbele punt? Plaats aanhalingstekens bij citaten in een tekst. Voeg een citaat toe. Plaats aanhalingstekens bij citaten in een tekst. Welke zin is goed als je let op de leestekens?
E Dubbele punt - uitleg, conclusie	1 Waarom een dubbele punt 2 Delen koppelen 3 Zelig zeehondje 4 Dubbele punt bij uitleg en conclusie	Lees elke vraag en kies het juiste antwoord. Kies het juiste vervolg van de zin. Plaats dubbele punten in een tekst. Lees de vraag aandachtig en kies het juiste antwoord.
F Dubbele punt - opsomming	1 Na de dubbele punt 2 Leestekens toevoegen 3 Koppelpuzzel 4 Mo speelt de hoofdrol 5 Dubbele punt bij opsomming	Lees de vraag en kies het juiste antwoord. Neem de zinnen over en plaats hoofdletters en leestekens. Koppel twee delen aan elkaar. Begin met groen en kies dan uit blauw. Plaats alle leestekens in deze tekst. Lees de vraag aandachtig en kies het juiste antwoord.
G Komma tussen persoonsvormen	1 Persoonsvorm aanwijzen 2 Persoonsvorm stap voor stap 3 Ben je nu alweer aan het gamen? 4 Komma plaatsen 5 Greta Thunberg 6 Vragen over komma's	Welk onderstreept woord is een persoonsvorm? Beantwoord de vragen en vind de persoonsvorm. Je ziet een tekst. Wijs alle persoonsvormen aan. Sleep de komma naar de juiste plaats in de zin. Plaats de komma's die nodig zijn. Lees de vraag en kies het juiste antwoord.
H [Haakjes - verrijking]	1 Waarom haakjes 2 Keuzehaakjes gebruiken 3 Over onze geschiedenis	Lees de vraag. Kies het juiste antwoord. Typ de ingekorte woordgroep. Gebruik daarbij ronde haakjes. Zet de delen die tussen haakjes staan op de juiste plaats.
I [Puntkomma - verrijking]	1 Leestekens bij opsommingen 2 Wanneer een puntkomma 3 Punt, komma, puntkomma 4 Delen koppelen 5 Leestekens in teksten	Lees de vraag en kies het juiste antwoord. Lees de vraag en kies het juiste antwoord. Lees de vraag en kies het juiste antwoord. Kies het juiste vervolg van de zin. Lees de vraag en kies het goede antwoord.

De rubrieken toegelicht

Leestekens 8 behandelt alle woordsoorten en zinsdelen die volgens Meijerink c.s. en de SLO in groep 8 van het basisonderwijs geleerd moeten worden. De onderwerpen zijn:

- Zinnen afbakenen
- Afsluittekens
- Komma bij opsomming
- Directe en indirecte rede
- Dubbele punt bij uitleg en conclusie
- Dubbele punt bij opsomming
- Komma tussen persoonsvormen
- [Haakjes]
- [Puntkomma]

Rubriek A: Zinnen afbakenen

Rubriek A bestaat uit zes oefeningen met vier verschillende oefenvormen. Begonnen wordt een oefening over de hoofdletter bij eigennamen. Deze stof werd eerder bij spelling al behandeld. Verder gaat het in deze rubriek vooral om de hoofdletter aan het begin van de zin en de punt op het eind. Een eerste stap daarvoor is natuurlijk het verdelen van een tekst in zinnen. Er zijn twee oefeningen waarin een tekst moet worden verdeeld in twee, dan wel in drie zinnen. Wat de inhoud betreft zijn zinnen ook mededelingen over een onderwerp. De schrijver vertelt iets over dat onderwerp. Om te weten waar ze een hoofdletter moeten schrijven, moeten leerlingen vooral op de inhoud letten. Verder wordt er aandacht besteed aan de notie 'compleet of niet compleet'. In veel gevallen kunnen leerlingen aanvoelen dat een zin niet compleet is omdat er nog iets voor of achter hoort te staan. Er zijn moeilijk regels voor te geven. In twee oefeningen moeten in een tekst punten en hoofdletters worden aangebracht. De laatste oefening van elke rubriek lijkt het meest op wat er in de tekst wordt bevraagd over dit onderwerp. Dat is ook hier zo.

Rubriek B: Afsluittekens

Rubriek B bestaat uit zeven oefeningen met vijf verschillende oefenvormen. Kwam in het vorige rubriek de punt al naar voren als teken waarmee een zin kan worden afgesloten, in deze rubriek komen het vraagteken en het uitroepteken erbij. Een belangrijk kenmerk van een vraagzin is dat de toon aan het eind meestal wat omhoog gaat. Vormkenmerken zijn dat een vraagzin meestal begint met een werkwoord of met een vraagwoord: Ga je met me mee? Wanneer vertrek je? Er wordt in deze rubriek ook onderscheid gemaakt tussen de taalhandelingen 'vragen' (Hoe laat komt Jan?) en 'meedelen' (Ik zal je vertellen hoe laat Jan komt.).

Je gebruikt een uitroepteken als iets wordt geroepen of nadrukkelijk wordt gezegd dat iemand iets moet doen of niet moet doen. Ook als je wilt laten uitkomen dat iemand *blij*, *boos*, *bang* of *verbaasd* is, bij emoties dus, gebruik je een uitroepteken. In de oefeningen komt ook – als contrast – natuurlijk het gebruik van de punt terug.

Rubriek C: Komma bij opsomming

Rubriek C bestaat uit vier oefeningen met vier verschillende oefenvormen. Net als de hoofdletter en de punt kennen leerlingen de komma al van het lezen. Hier gaat het echter over het toepassen van de komma bij het schrijven. Aan de orde komt om hier opnieuw het gebruik van de komma bij een aangesproken persoon of een uitroep: *Anna, kom eens hier; Zeg, hou eens op; Je hebt gelijk, hoor*. We behandelen deze toepassing omdat het zo duidelijk is dat er in dit geval een pauze is in de zin. Dit herkennen van een pauze is over het algemeen belangrijk bij komaagebruik. De tweede toepassing van de komma in deze rubriek betreft het gebruik ervan tussen de delen van een opsomming. Daarbij wordt aangeleerd dat je over het algemeen geen komma gebruikt bij 'en' en 'of'. Ook opsommingen die bestaan uit groepjes woorden komen hier aan de orde. Bovendien is er aandacht voor het gebruik van spaties bij afsluittekens en komma's.

Rubriek D: Directe en indirecte rede

Rubriek D bestaat uit acht oefeningen met vier verschillende oefenvormen. In Leestekens 7 is het begrip 'citaat' al geïntroduceerd als aanduiding van de directe rede. We hebben ervoor gekozen de aanduiding 'directe rede' die Meijerink en de SLO hanteren, niet te gebruiken. Als omschrijving van 'citaat' gebruiken wij: *datgene wat iemand letterlijk heeft gezegd of geschreven*. Rubriek D is een groot rubriek want naast het gebruik van hoofdletters bij citaten worden ook de dubbele punt en het gebruik van aanhalingstekens behandeld. Beide zijn in Leestekens 7 al aan de orde geweest, maar hier komt alles bij elkaar. In de uitleg staat dat een dubbele punt altijd gebruikt wordt om iets aan te kondigen, in dit geval een citaat.

Rubriek E: Dubbele punt bij uitleg of conclusie

Rubriek E bestaat uit vier oefeningen met drie verschillende oefenvormen. Als je aankondigt dat je iets gaat uitleggen of toelichten, dan gebruik je een dubbele punt. Je kunt er dan vaak ook 'want' bij denken. Als je een conclusie of samenvatting aankondigt, gebruik je eveneens een dubbele punt. Je kunt er dan vaak 'dus' voor denken.

Voorbeelden:

Opgelet: (want) gevaarlijke hond!

Ik heb alles goed gecontroleerd: (dus) er is niets misgegaan.

Rubriek F: Dubbele punt bij opsomming

Rubriek F bestaat uit vijf oefeningen met vier verschillende oefenvormen. Een dubbele punt kondigt altijd iets aan. Behandeld zijn al: het citaat, de uitleg, de conclusie. Deze rubriek gaat over de dubbele punt die een opsomming aankondigt. Tussen de delen van een opsomming schrijf je een komma, maar meestal niet bij 'en' en 'of'.

Voorbeelden:

Op het formulier vul je in: naam, adres, geboortedatum.

Mijn tante spreekt verschillende talen: Engels, Frans en Duits.

Rubriek G: Komma tussen persoonsvormen

Een komma wordt gebruikt om een pauze in de zin aan te geven. Het is gebruikelijk om in een langere zin een pauze te lezen tussen twee persoonsvormen. Daar gaat deze oefening over. Aangegeven wordt dat dit vooral geldt wanneer sprake is van een *langere* zin. In korte zinnen als 'Wie het weet mag het zeggen.' is een komma niet nodig.

Bij het behandelen van dit onderwerp hebben we de omweg gemaakt om in enkele oefeningen eerst stil te staan bij wat een persoonsvorm eigenlijk is en hoe je weet dat je met een persoonsvorm te maken hebt. We kunnen er

namelijk niet van uitgaan dat alle kinderen dat al (goed) weten. Daarna volgen de oefeningen die daadwerkelijk gaan over het plaatsen van komma's tussen persoonsvormen. De eerder behandelde stof over koma's wordt herhaald.

Rubriek H: Ronde haakjes

Rubriek H bestaat uit drie oefeningen met drie verschillende oefenvormen. Dit zijn extra oefeningen voor snelle leerlingen. Deze rubriek gaat over het gebruik van ronde haakjes. Een getal, een of meer letters, een woord, een deel van de zin of zelfs een hele zin kunnen tussen ronde haakjes worden gezet. De vier belangrijkste toepassingen van ronde haakjes zijn:

- Om iets uit te leggen of toe te voegen:

Dit gaat over het gebruik van (ronde) haakjes.

- Om ergens naar te verwijzen:

Hoofdstuk 3 gaat over fraude (vanaf blz. 43).

- Bij een keuze, in de betekenis van of:

Neem gerust je vriend(in) mee.

Bij een afkorting of de betekenis van een afkorting:

Johnson was premier van het Verenigd Koninkrijk (VK).

Rubriek I: Puntkomma

Rubriek I bestaat uit vijf oefeningen met twee verschillende oefenvormen. Dit zijn extra oefeningen voor snelle leerlingen. Deze rubriek gaat over het gebruik van de puntkomma. De puntkomma zorgt voor een duidelijke pauze in de zin. Na de puntkomma volgt een mededeling die veel te maken heeft met het voorafgaande. Vaak is het een tegenstelling. Je gebruikt óók een puntkomma bij een opsomming die uit langere delen bestaat.

Voorbeelden:

- De politici hadden geen commentaar; de journalisten echter hadden heel wat te vertellen.

- Na de toespraak ging iedereen aan het werk: de ploegenwerkers aan hun machines; de kantoormensen op hun kantoor etcetera.

Achtergrondinformatie

Vanwege de zorg over het kennisniveau van taal en rekenen formeerde het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen een Expertgroep Doorlopende Leerlijnen Taal en Rekenen. Deze expertgroep (commissie Meijerink) kreeg als opdracht om te adviseren wat leerlingen op het gebied taal en rekenen moeten kennen en kunnen op verschillende momenten in hun onderwijs carrière. Het resultaat is beschreven in het rapport 'Over de drempels met taal en rekenen' (2008). In advies formuleert de Expertgroep:

- 'doorlopende leerlijnen' die ervoor zorgen dat het onderwijsresultaat van de ene sector naadloos aansluit op dat van de andere;
- 'referentieniveaus' met beschrijvingen van kennis en vaardigheden die leraren houvast bieden voor het bepalen, volgen en stimuleren van de ontwikkeling van leerlingen.

Het advies bestaat uit een hoofdrapport en voor zowel taal als rekenen een deelrapport. De rapporten zijn te downloaden vanaf de site van de Stichting Leerplanontwikkeling (www.slo.nl).

Drempels en domeinen

Het rapport van de Expertgroep Meijerink geeft aan wat leerlingen op belangrijke momenten in hun schoolloopbaan moeten kennen en kunnen. Deze belangrijke momenten worden ook wel 'drempels' genoemd en behelzen de overgangen tussen basisonderwijs, vmbo, mbo, vwo, hbo en universiteit. Als leerlingen deze drempels makkelijker kunnen nemen, hebben ze meer kans op een optimale schoolloopbaan. Om ze hierbij te helpen, heeft de Expertgroep beschrijvingen van vier niveaus geformuleerd: 1F, 2F, 3F en 4F. Deze niveaus beschrijven de kennis en vaardigheden die de leerlingen op de drempelmomenten moeten beheersen.

Niveau	Fundamentele kwaliteit	Drempel
1F	Eind primair onderwijs	Van po naar vo
2F	Eind vmbo	Van vo fase 1 naar vo fase 2 / van vmbo naar mbo
3F	Eind mbo-4 en havo	van vo en mbo naar hbo
4F	Eind vwo	van vo naar wo

In het rapport Over de drempels met taal onderscheidt de Expertgroep vier domeinen: (1) mondelinge taalvaardigheid, (2) lezen, (3) schrijven en (4) taalbeschouwing (grammatica) en taalverzorging. Het referentiekader Nederlandse taal voor het domein begrippenlijst en taalverzorging op de basisschool is door de SLO uitgewerkt in een rapport Leerstoflijnen begrippenlijst en taalverzorging. Eveneens te downloaden vanaf de site van de SLO.

De stof van Leestekens 8 valt onder domein 4, taalbeschouwing en taalverzorging. Naast dit programma over leestekens, zijn (of komen) er ook programma's van Kurve over spelling algemeen, werkwoordspelling en grammatica. Met deze vier programma's bestrijken we domein 4 dus geheel.